

Криза інституційного дуалізму: політико-правові уроки відставки Михайла Федорова та виклики для оборонного моноліту України

Віктор БЕДЬ,

доктор богословських наук, доктор юридичних наук, професор

**Науково-дослідний інститут стратегічних та політико-правових досліджень
Карпатського університету імені Августина Волошина**

м. Ужгород

18 липня 2026 року

Екзистенційне (на виживання) протистояння з Російською Федерацією вимагає від України не просто максимальної консолідації ресурсів, а математично точної, бездоганної роботи всього державного апарату. Будь-яка системна розкоординація в управлінській вертикалі безпеки та оборони в умовах тотальної війни на виживання негайно конвертується у втрату територій, життів наших воїнів і ставить під пряму загрозу державну незалежність країни. Війна не прощає аматорства та внутрішніх чвар, оскільки ціна управлінської помилки на найвищому рівні є смертельною.

Кадрова криза, що супроводжувала відставку Михайла Федорова з посади Міністра оборони України, оголила глибокі інституційні дефіцити та системні розриви в управлінні оборонним сектором. Конкретними проявами цієї кризи стали публічні звинувачення з боку ексміністра на адресу військового командування в нібито «блокуванні технологічних реформ», критичні прорахунки в організації мобілізаційного процесу, хронічна пасивність у

нормативно-правовому забезпеченні Збройних Сил України та, що найбільш небезпечно, спроби перетворити цю кадрову ротацію — яку в експертному середовищі обґрунтовано розцінили як поспішну та суперечливу — на інструмент публічного тиску та внутрішньополітичного протистояння із залученням вуличних протестів та медіакампаній.

Цей прецедент продемонстрував, як приховане тертя між цивільним оборонним відомством та вищим військовим командуванням здатне перерости у відкритий суспільно-політичний конфлікт. Глибокий аналіз цих подій є критично важливим для розуміння того, як виправити допущені помилки, реформувати систему управління та не допустити внутрішньої дестабілізації, яка є головним стратегічним подарунком для ворога.

Політична суть конфлікту та руйнівна природа протестних проявів

Публічний вибух, викликаний кадровими змінами в оборонному відомстві, продемонстрував украї небезпечне для воюючої держави явище — медіатизацію та штучну політизацію військового управління. Скандальні брифінги звільненого ексміністра Михайла Федорова, взаємні звинувачення та спроби організації тиску на політичне керівництво держави через вуличні протести й координовані заяви в медіапросторі свідчать про глибоку деструкцію управлінської етики.

У Москві радіють не відставці чи призначенню конкретного прізвища, а самому факту появи тріщини в українському оборонному моноліті. Публічне протистояння навколо нібито «блокування реформ» штучно розкололо суспільний та експертний простір. Коли внутрішньовідомчі суперечки виносяться назовні в умовах воєнного стану, вони автоматично стають зброєю в інформаційно-психологічних операціях ворога. Стратегічна мета Російської Федерації (РФ) у таких кейсах — посіяти зневіру лінійних військ у вищому командуванні, дискредитувати рішення влади та паралізувати процес ухвалення рішень. Межа між захистом окремих відомчих концепцій та штучним розхитуванням суспільно-політичної стабільності в тилу під час війни є майже непомітною, і перетинати її — неприпустимо. Будь-які публічні скандали подібного масштабу послаблюють стійкість фронту через руйнацію тилової єдності.

Конституційно-інституційна архітектура та баланс влади

Щоб назавжди виключити повторення подібних криз, необхідно чітко повернутися до нормативної логіки українського законодавства, яка безальтернативно визначає ролі та межі повноважень ключових державних інститутів.

Згідно з Конституцією України, Президент як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України (ЗСУ) та Голова Ставки Верховного Головнокомандувача володіє виключною компетенцією щодо внесення подання на призначення та звільнення Міністра оборони України, а також керівників вищого військового командування та спецслужб. Приймавши рішення про відставку міністра та чітко засвідчивши збереження повноважень Головнокомандувача ЗСУ Олександра Сирського, Президент держави реалізував своє пряме конституційне право, спрямоване на відновлення жорсткої керованості оборонним сектором. Це був класичний крок антикризового менеджменту, необхідний для ліквідації управлінського дуалізму.

Водночас Верховна Рада України, яка затверджує кадрові призначення, має нести спільну солідарну відповідальність за працездатність та компетентність уряду. Парламентський контроль під час війни не може бути формальним схваленням кадрових подань; він має виступати глибоким фільтром професійності. Усі стратегічні суперечності та концептуальні розбіжності між відомствами повинні координуватися та згладжуватися виключно на майданчику Ради національної безпеки і оборони України, яка є вищим інтеграційним органом безпекового контуру держави, а не ставати предметом всенародного обговорення в умовах смертельно небезпечної російсько-української війни.

Функціональний розрив оборонного ланцюга: від Ставки до батальйону

Криза виявила фундаментальне порушення розподілу обов'язків між цивільною та військовою ланками, що чітко врегульовані законами «Про Збройні Сили України» та «Про оборону України». Воєнна реальність довела: класичний принцип виключно цивільного контролю над армією, скопійований із мирних стандартів НАТО, в умовах тотальної війни на виживання демонструє серйозні збої. Коли цивільний менеджер без профільної військової освіти та стратегічного досвіду намагається директивно керувати суто воєнними процесами, це неминуче призводить до управлінського паралічу та конфліктів.

Пряме завдання Міністерства оборони України — це військово-політичне та адміністративне керівництво, забезпечення мобілізаційної готовності, комплектування армії особовим складом та оперативна нормотворчість. Певний управлінський провал попереднього керівництва Міністерства оборони України в особі Михайла Федорова проявився у критичних перекосах: захоплення інноваційними технологіями оборони, яке є цілком на часі, водночас відбулося за рахунок ігнорування базових інституційних обов'язків, зокрема організації прозорого, системного та ефективного мобілізаційного процесу.

Натомість Головнокомандувач ЗСУ здійснює безпосереднє керівництво військами і несе персональну відповідальність за оборону держави, а Генеральний штаб виступає мозковим центром, який прораховує логістику та стратегічні плани. Взаємодія між ними має будуватися на засадах залізної ієрархічної синергії: Головком формує точний та обґрунтований запит на ресурси (техніку, боєприпаси конкретних калібрів, людей), а Міністерство оборони зобов'язане вчасно, якісно та без обговорень виконати це замовлення Генерального штабу. Конфлікт виникає тоді, коли цивільне відомство починає підміняти собою військових, блокуючи їхні ініціативи чи диктуючи правила ведення бойових дій.

Будь-яка незлагодженість на рівні вищих кабінетів моментально дзеркально віддзеркалюється в окопах. Збої в мобілізації, дефіцит нормативного забезпечення чи логістичні прорахунки тилу напряду б'ють по лінійних підрозділах — корпусах, бригадах, полках та батальйонах, перетворюючись на «снарядний голод» та невиправдані втрати на лінії фронту. Публічні заяви ексміністра про те, що «бригади та корпуси розірвані», лише підтвердили наявність глибоких розбіжностей у баченні архітектури армії між ним та Головкомом, що є неприпустимим під час активних бойових дій.

Специфіка розвідувального, безпекового та нормативного контуру

Пасивність цивільного міністерства у сфері нормотворення призвела до виникнення правового вакууму навколо суверенних родів сил та спецслужб, що безпосередньо послабило оборонний потенціал країни:

- Головне управління розвідки (ГУР МО): Будучи підпорядкованим Міністерству оборони України органом, воєнна розвідка критично залежить від швидкості та якості нормативних рішень відомства.

Відсутність системних кроків щодо підвищення ефективності розвідувальної діяльності та правового захисту спецоперацій з боку команди Міноборони звужувала можливості для проведення оперативно-стратегічних заходів.

- Сили спеціальних операцій (ССО ЗСУ): Через відсутність належного нормативно-правового забезпечення з боку міністерства, елітні високотехнологічні підрозділи системно використовувалися не за прямим призначенням, а як звичайна піхота для утримання позицій. Це колосальна, неприпустима розкіш під час війни, і провина за цей правовий дефіцит лежить не на Головнокомандувачу (ні на Залужному, ні на Сирському), а на профільному цивільному міністерстві, яке не спромоглося створити адекватну нормативну базу.
- Служба зовнішньої розвідки України (СЗРУ): Незлагодженість у вищих ешелонах оборонного відомства блокувала повноцінну інтеграцію стратегічних зовнішніх розвідданих у єдину систему оборонного планування.
- Служба безпеки України (СБУ): В умовах тотальної війни на СБУ покладено функцію жорсткого контррозвідувального захисту тилу та стабілізації суспільно-політичних відносин. Спроби розхитати державну стабільність через масові вуличні акції, громадські демарші та координаційні медійні маніпуляції навколо кадрових ротацій вимагають від СБУ рішучих, безкомпромісних, але водночас виключно філігранних превентивних заходів. Будь-які прояви неконтрольованого нагнітання протестних настроїв — які часто є не штучно інспірованими, а щирим виявом глибокої емоційної та соціально-політичної напруги втомленого війною суспільства — мають отримувати негайну правову оцінку. Специфіка моменту вимагає від СБУ високої професійної майстерності: правоохоронна діяльність повинна локалізувати загрози безпеці та відсікати ворожі спроби використання ситуації, проте діяти в такий спосіб, щоб у жодному разі не ускладнити внутрішньополітичну ситуацію та не посилити соціальну напругу всередині держави, оскільки будь-яке грубе розхитування тилу прямо пропорційно руйнує стійкість фронту.

Прогноз ризиків та стратегічні рекомендації

Ігнорування уроків цієї інституційної кризи неминуче тягне за собою серйозні прогнозовані ризики: подальший параліч системи військового управління через потенційне втручання цивільних посадовців у суто військову компетенцію, продовження нормативного хаосу навколо ГУР та ССО, зниження боєздатності

лінійних бригад через логістичні збої, а також втрату довіри з боку міжнародних партнерів, які очікують від України монолітності та передбачуваності.

З метою недопущення подібних управлінських криз у майбутньому та задля забезпечення перемоги держави, архітектура управління сектором безпеки має бути реформована за такими ключовими напрямками:

По-перше, необхідно запровадити жорсткий професійний ценз та тимчасово переглянути принципи кадрового відбору. На час екзистенційної війни норма про виключно цивільного очільника Міністерства оборони України демонструє критичні збої. Міністерство оборони України має очолювати людина з глибоким воєнним бекграундом та практичним оборонним досвідом, здатна розмовляти з Головнокомандувачем та Генеральним штабом однією професійною мовою, але наділена жорсткою політичною волею для проведення внутрішніх адміністративних реформ.

По-друге, нове керівництво оборонного відомства спільно з профільним комітетом Верховної Ради України має негайно ліквідувати правовий вакуум. Потрібно оперативно ухвалити пакети законів, які чітко регламентуватимуть специфіку застосування ССО та ГУР, забезпечать повноцінну цифровізацію процесів управління та виправлять перекоси у мобілізаційній політиці. Це дозволить повернути баланс між технологічним розвитком та базовим комплектуванням військ, а також переведе систему мобілізації у чітко правову й прозору мотиваційну площину, що зніме соціальне несприйняття, викликане неправомірними примусовими методами призову громадян.

По-третє, має бути впроваджено абсолютне, безкомпромісне «кабінетне табу» на медіатизацію внутрішніх суперечок. Будь-які конфлікти чи розбіжності поглядів між Верховним Головнокомандувачем, Міністром оборони, Головнокомандувачем ЗСУ, Генеральним штабом чи спецслужбами мають розглядатися виключно в закритих кабінетах Ставки або РНБО. Публічні заяви, пресконференції щодо внутрішніх конфліктів чи спроби тиску через вуличні протести під час війни мають прирівнюватися до дій, що шкодять національній безпеці, із негайною правовою та контррозвідальною оцінкою з боку СБУ, оперативним пошуком оптимальних шляхів їх ліквідації, нейтралізацією інформаційних загроз та невідкладним відновленням жорсткої статутної субординації й державної дисципліни в оборонному секторі.

Державна незалежність України та вихід із цієї війни на наших умовах можливі лише за однієї фундаментальної умови: коли вся управлінська вертикаль — від Верховного Головнокомандувача, Міністра оборони та

Головкома до бійця в окопі батальйону — діятиме як єдиний, монолітний, закритий від зовнішніх маніпуляцій та підпорядкований залізній дисципліні оборонний моноліт. Перемога коється в тиші, єдиноначальності та суворій відповідності закону, де кожен елемент системи чітко знає і виконує свої функції в інтересах Української Держави.